

प्रकरण ६

निष्कर्ष

प्रकरण १

पहिल्या प्रकरणात चरित्रलेखन या वाङ्मय प्रकाराची पार्श्वभूमी थोडक्यात पहिली चरित्र म्हणजे काय? चरित्रलेखनाचा उद्देश, चरित्रकाराचा दृष्टिकोन, चरित्रविषयाची निवड, चरित्राची मांडणी, विकास या सा-याचा अभ्यास केला. त्यासाठी काही विचारवंतांच्या व्याख्यांचा त्यांच्या मतांचा आधार घेतला आणि त्यातून हे लक्षात आले की प्राचीन काळापासून उदयास आलेला चरित्र वाङ्मय प्रकार कालांतराने बदलत गेला. श्रद्धा; भक्ति तत्त्वज्ञानावर आधारलेला प्राचीन काळातील चरित्र वाङ्मय प्रकार आधुनिक दृष्टिकोनानुसार सत्याचा स्वीकार करणारा ठरला. अशा प्रकारे त्यामध्ये विकास होत गेला. चरित्र लिहिण्यापाठीमागे कोणता-ना-कोणता उद्देश हा असतोच मात्र तो प्रामाणिक सत्यावर आधारलेला असावा हे नक्कीच. अशीच चरित्रे ख-या अर्थाने समाजास नवे वळण लावू शकतात.

प्रकरण २

दुस-या प्रकरणात 'क्रांतीज्योती सावित्रीबाई जोतीराव फुले' या चरित्रलेखनाभागची लेखकाची भूमिका नेमकी कोणती होती हे समजावून घेतले. याशिवाय लेखकाची मुलाखत घेण्यात आली. तेव्हा त्यामध्ये चरित्रलेखनातील काही बारकावे स्पष्ट करण्यात आले. योगायोगानेच झालेले हे चरित्र लेखन सर्वश्रेष्ठ ठरले. ही मुलाखत घेण्यापाठीमागचा हेतु प्रामाणिक होता. जेणे करून या चरित्र अभ्यासास योग्य न्याय देता यावा. असा हा मुलाखतीचा कार्यक्रम प्रेरणादायी ठरला. आणि म्हणूनच म. फुलेंचे

विचार आत्मसात करणारे मा.गो. माळी चांगल्याच परिचयाचे झाले.
आम्हालाही फुले दांपत्याच्या चरित्राची व वाङ्मयाची गोडी लागली.

प्रकरण ३

तिसऱ्या प्रकरणात 'क्रांतीज्योती सावित्रीबाई जोतीराव फुले' याचरित्र ग्रंथाचा अभ्यास करण्यात आला. या चरित्रग्रंथामधील शैक्षणिक व सामाजिक कार्यावर अधिक भर देण्यात आला. कोणत्याही मानवी हक्कांचे स्वातंत्र्य नसणाऱ्या कालात फुले दांपत्यासारख्या विभूतीने हे कार्य पार पाडावे हे काम अतुलनिय होते. स्त्री, शूद्रांच्या सर्वांगीण विकासासाठी शोधलेला शिक्षण मार्ग हा आजच्या काळातही तितकाच महत्त्वाचा ठरतो. आणि म्हणूनच फुले दांपत्यासारख्या व्यक्तींचा आदर्श समाजाला प्रगतीच्या दिशा शोधण्यास मदत करतो.

प्रकरण ४

चौथा प्रकरणात सावित्रीबाईंच्या साहित्याचे अध्ययन करण्यात आले. तेव्हा त्या साहित्यातून बरेच काही शिकण्यासारखे आहे हे जाणवले. सामान्य जनास समजेल, रूचेल अशा अंभगवाणी या प्रकारातून समाजासमोर आलेले हे साहित्य व्याकरणदृष्ट्या नियमबद्ध नसले तरी त्याचा गाभार्थ हा थेट मानवी हृदयापर्यंत जाऊन भिडणारा आहे. याशिवाय सामाजिक समस्या भांडणारा व त्यावर उपाय सुचविणारा आहे. तेव्हा हे साहित्य उत्कृष्ट दर्जाचे आहे हे नाकारून चालणार नाही. पतीला आपल्या

कार्याचे श्रद्धा स्थान मानणा-या सावित्रीबाईंनी आपल्या पतीवरील निष्ठा, प्रेम, भक्ती आपल्या कार्यातून व्यक्त केली आहे. तेव्हा हे साहित्य मानवी मनास चांगले आचार-विचार करण्यास लावणारे व शुद्ध निर्मळतेचा अविष्कार करणारे आहे असे जाणवले.

प्रकरण ५

पाचव्या प्रकरणात डॉ. मा. गो. माळी यांच्या 'क्रांतीज्योती सावित्रीबाई जोतीराव फुले' या चरित्रग्रंथाचे लालित्य व वाङ्मयीन सौंदर्य स्पष्ट करण्यात आले. त्यामधून त्यांचो भाषाशैली उत्कृष्ट दर्जाची साधी, सरळ, पटकन मनाला भावभारी होती. हे समजले. सावित्रीबाईंच्या जीवनाचे हुबेहुब चित्र रंगवण्याचे काम या चरित्रामध्ये करण्यात आलेले आहे. शिवाय चरित्र नायकाच्या आजू-बाजूच्या सभोवतालच्या परिस्थितीचा व त्यामधून योग्य संस्कारांनी घडलेल्या सावित्रीबाईंच्या जीवनाचा मतितार्थ घेण्यात आला आहे. यामध्ये काही म्हणी, उक्ती, उपमा, उदाहरणांचा म. फुलेंच्या व सावित्रीबाईंच्या मतांचा व काव्यपंक्तीचा वापर करून हे चरित्र रंगविण्यात आले आहे. हे सर्व थोडक्यात पाहिले आहे.

अशा प्रकारे हे चरित्र स्त्री जीवनाचा जगण्याचा अर्थ सांगून जाते. प्रत्येक वेळेस स्त्रीने माघार घेऊन जगण्यापेक्षा चुकीच्या गोष्टींना प्रतिकार करून न्यायाने सत्याने वागण्याचा संदेश देऊन जाते. आजची स्थिती म. फुले आणि सावित्रीबाईंनी स्त्रीशिक्षण सुरू केल्यामुळे प्रगत आहे. प्रत्येक पदावर पोहचलेली स्त्री सावित्रीबाईंचे ऋण घेऊन जगत आहे. अशा थोर

व्यक्तींची चरित्रे प्रत्येक काळात आदर्श ठरतात. म्हणूनच चरित्ररचना होत असते. प्रत्येक काळात अशा चरित्रांची गरज असल्यामुळेच ती अभ्यासली जातात.

स्त्री ही सुधारली पुरुषांच्या खांदयाला खांदा लावून ती जगत आहे. अशी परिस्थिती प्रत्येक ठिकाणी आहे असे नाही. काही ठिकाणी अजूनही स्त्रीयांवरील अन्यायाचे प्रमाण वाढले आहे. मानवी विकृत प्रवृत्ती जागृत होऊन अनेक जाचांना स्त्रीला सामोरे जावे लागते. त्यामध्ये काही तारतात तर काही बुडतात सुद्धा रोज काही-ना-काही स्त्रीयांच्या वरील अन्यायाच्या बातम्या कानावर पडतच असतात. मग मनात विचार येतो की स्त्री सुधारली मग ही अवस्था अजून काही खेडेगावांमध्ये किंवा शहरांमध्ये सुद्धा बलात्कार हुंडाबळी झाल्याची बातमी समजते. काही वेळेस तीचा जन्म ही नकोसा होतो. मुलगी झाली म्हणून वाईट वाटते. अजूनही मुलगा हवा म्हणून स्त्रीवर मुलीचा गर्भ पाडण्यासाठी दबाव आणला जातो. त्यामुळे स्त्रीप्रमाण घटले आहे.

त्याबरोबरच जाती-भेदांची स्थिती आहे तशीच आहे. त्या जाती-भेदांवरून काही स्वार्थी लोक त्यास हिंसक वळण प्राप्त करून देणारे आहेत. तेव्हा या साऱ्या परिस्थितीनुसार फुले दांम्पत्याने माणूस पणाची दिलेली शिकवण परत एकदा समाजासमोर ठेऊन शांतीचे सुधारित जीवन जगावे असा संदेश देणे महत्त्वाचे ठरत असल्यामुळे फुले दांम्पत्याच्या अभ्यासाची गरज आहे.